

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
завідувач кафедри
д.е.н., проф. Козак Ю.Г.
“ ” _____ 2018 р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності Міжнародна економіка
за темою:

«Особливості зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні»

Виконала: студентка 4 курсу, групи 4а
спеціальності 6.030503 Міжнародна економіка
Осипенко Валерія Сергіївна

Науковий керівник: зав. кафедри МЕВ, д.е.н., професор
Козак Юрій Георгійович

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

Осипенко Валерія Сергіївна, «Особливості зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні» випускна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «Міжнародна економіка», Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2018.

Випускна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження - зовнішня торгівля товарами в Одеському регіоні.

У роботі розглядаються теоретичні основи зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні: визначено поняття зовнішньої торгівлі товарами, досліджено та узагальнено чинники, що впливають на її ефективність, наведено методи оцінювання стану зовнішньої торгівлі товарами.

Проаналізовано товарно-географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону, проведено оцінку впливу зовнішньої торгівлі товарами на економічний розвиток регіону, проаналізовано показники росту та приросту експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу.

Запропоновано основні шляхи покращення зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні за рахунок підвищення ефективності регулювання зовнішньої торгівлі та вдосконалення товарної структури регіону.

Ключові слова: зовнішня торгівля товарами, експорт, імпорт, ефективність регулювання, товарна структура, географічна структура, оптимізація експортоорієнтованої моделі, імпортозаміщення.

ANNOTATION

Osypenko Valeriia Sergiivna, "Features of foreign trade in goods in Odesa Region" on the receipt of educationally qualifying level of bachelor of speciality "international economy" the Odessa national economic university Odessa, 2018

Thesis consists of three chapters. Object of study is foreign trade in goods in the Odessa region. The subject of the study is the theoretical basis and practical organizational and economic measures to increase the efficiency of the export business of a large industrial enterprise.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of foreign trade in goods in the Odessa region: the concept of foreign trade in goods is defined, factors influencing its efficiency are investigated and generalized, methods of estimation of the state of foreign trade in goods are presented. The commodity-geographical structure of foreign trade in goods of the Odessa region was analyzed, the influence of foreign trade in goods on the economic development of the region was assessed, indicators of growth of exports, imports and foreign trade turnover were analyzed.

The main ways of improving foreign trade in goods in the Odessa region are offered, due to increasing the efficiency of foreign trade regulation and improving the commodity structure of the region.

Key words: foreign trade in goods, export, import, regulation of efficiency, commodity structure, geographic structure, optimization of export-oriented model, import substitution.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ НА РІВНІ РЕГІОНУ	6
1.1. Сутність та форми зовнішньої торгівлі товарами на рівні регіону.....	6
1.2. Чинники, що впливають на зовнішню торгівлю товарами на регіональному рівні.....	14
1.3. Економіко-математичні методи оцінки зовнішньої торгівлі товарами на рівні регіону.....	20
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	31
2.1. Аналіз географічної структури зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.....	31
2.2. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі Одеського регіону.....	36
2.3. Оцінка впливу зовнішньої торгівлі товарами на економічний розвиток Одеського регіону.....	44
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	59
3.1. Європейська інтеграція як чинник покращення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.....	59
3.2. Удосконалення товарної структури зовнішньої торгівлі Одеського регіону.....	66
3.3. Підвищення ефективності регулювання зовнішньої торгівлі в Одеському регіоні.....	72
Висновки до розділу 3.....	82
ВИСНОВКИ.....	85
Додатки.....	87
Список літературних джерел.....	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах міжнародна торгівля є найбільш ефективною та найбільш розвиненою формою міжнародних економічних відносин - це найважливіша ланка спілкування між товаровиробниками різних країн, яка виникає на основі міжнародного розподілу праці та виражає свою взаємну економічну залежність і являє собою процес купівлі-продажу між покупцями, продавцями та посередниками з різних країн.

Україна завжди мала високий експортний потенціал, тому реалізація цього потенціалу значною мірою залежить від того, наскільки країна та її регіони входять до міжнародного поділу праці. Реальна проблема вибору торгового партнера на міжнародному ринку є критичною, для її вирішення необхідно проаналізувати ряд критеріїв, факторів та ознак економічного розвитку в країнах, в яких ми бачимо потенційних партнерів.

Для кожної держави, як і для України та її регіонів, дуже важливою є роль зовнішньої торгівлі, оскільки економічний успіх залежить від зовнішньоторговельного потенціалу. Очевидно, що жодна країна не змогла би створити здорову економіку, ізольовану від світової економічної системи. Отже, торгівля товарами відіграє значну роль у всіх сучасних національних економіках розвинених країн. Ефективна зовнішньоторгівельна політика має важливе значення для економічного зростання та економічного розвитку країни та, як наслідок, для її регіонів, а також є каталізатором всієї світової торгівлі.

Мета дослідження. Метою випускної роботи є визначення важливості вдосконалення зовнішньоторговельних зв'язків Одеського регіону, розвитку міжнародної торгівлі, яка надалі створить ряд значних переваг у економічній співпраці з Україною. Також, у роботі було проведено аналіз тенденцій розвитку торгівлі товарами в Одеському регіоні, визначено недоліки та недосконалість процесу в регіоні та складено пропозиції щодо поліпшення ситуації.

Мета цієї роботи виявляється завдяки наступним завданням:

- визначити теоретичні основи вивчення зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні;
- вказати методи оцінки впливу зовнішньої торгівлі товарами на економічний розвиток регіону;
- проаналізувати сучасний стан товарної торгівлі в Одеському регіоні;
- дослідити перспективи розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні;
- запропонувати шляхи покращення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

Об'єкт дослідження – процес зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні.

Предмет дослідження – теоретичні основи та комплексні організаційно-економічні рішення щодо удосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

Методи дослідження. Основу концепцій, положень та висновків дослідження було засновано на вивченні літератури з даної тематики, відображенні наукової критики щодо теорії зовнішньої торгівлі регіону та економічних й статистичних методах збору та обробки інформації, таких як методи економічного аналізу і табличне подання графічного матеріалу. Було використано порівняльний метод при визначенні темпів економічного приросту зовнішньоторговельних показників та факторний аналіз для виявлення залежності між обсягом торгівлі товарами та рівнем ВРП на душу населення. Робота здійснена при використанні програми офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження показали, що Одеський регіон дійсно має високий потенціал у сфері торгівлі товарами. Однак існує чимало негативних факторів, які впливають на розвиток регіональної зовнішньої торгівлі, деякі з яких є: недостатня розвиненість інститутів ринкової економіки, низька конкурентоспроможність вітчизняного виробництва, дефекти державної політики та державного регулювання розвитку регіону, слабка експортна підтримка, коливання світових валют та сировинних цін, нестабільність обмінного курсу національної валюти. У свою чергу, основними перевагами зовнішньої торгівлі товарами є: географічне положення, розвинена транспортна інфраструктура, високий інтелектуальний потенціал, наявність аграрної структури та виробництва. Але без розробки додаткової стратегії збалансованого та сталого розвитку, яка враховує не тільки економічні, а й соціально-екологічні аспекти, ресурси Одеського регіону будуть використовуватися неефективно.

Одеський регіон спеціалізується на виробленні та експорті сировинних товарів, мінеральних продуктів та продукції хімічної промисловості, продуктів рослинного походження, готових харчових продуктів, недорогоцінних металів та виробів з них, а також машин, обладнання та механізмів. Таким чином, завдання збільшення доданої вартості продукції переробної промисловості, яка експортується Одеським регіоном забезпечує підтримку у нарощуванні потенціалу для створення та вдосконалення існуючих виробничих процесів та збільшення обсягів переробки продукції місцевим виробникам та, таким чином, збільшенню продукції що призводить до збільшення робочих місць, зростання доходів та валового регіонального продукту (ВРП).

У свою чергу, розвиток експортного потенціалу створює довгострокові стимули для модернізації та підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки, яка, закономірно, стає менш чутливою до імпортного тиску.

Так, основними завданнями для покращення зовнішньої торгівлі є:

- ефективне співробітництво між державою, бізнесом та наукою у сфері створення повних технологічних циклів виробництва;
- активізація співпраці у рамках угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- організація і проведення заходів, націлених на просування регіонального продукту на міжнародні ринки;
- сприяти розвитку малих та середніх підприємств;
- підвищення рівень розвитку інноваційної інфраструктури та науково-технічного забезпечення галузі:
- прискорити темпи залучення іноземних інвестицій;
- оптимізувати експортну структуру та покращити експортоорієнтовану модель розвитку економіки.

У процесі дослідження був проведений аналіз динаміки діяльності Одеського регіону на зовнішньому ринку товарів та зазначені найважливіші напрямки розвитку і найактивніші країни-партнери у цій сфері.

Також, для обґрунтування доцільності підвищення ефективності регулювання зовнішньої торгівлі товарами було побудовано факторну модель впливу експорту товарів на рівень соціально-економічного розвитку населення, тобто була проаналізована залежність між обсягом експорту товарів та національним курсом валюти.

Розглянуті у роботі пропозиції потребують забезпечення високого рівня інфраструктури зовнішньої торгівлі, який би дозволив забезпечити максимальну реалізацію експортного потенціалу Одеського регіону. Слід зазначити, що однією з найголовніших задач у подальшому розвитку Одеського регіону на зовнішньому ринку є не використання вже існуючих переваг, а створення нових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка "Соціально-економічний розвиток регіонів України: тенденції першої половини 2017 року ". [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/region_Ukr-d43fd.pdf
2. Баєва О.В., аспірант кафедри "Маркетинг" Донецький національний університет «Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах її членства у СОТ» // Баєва О.В., 2012. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://jbsec.donnu.edu.ua/article/viewFile/457/474>
3. Баришнікова В.В. Сучасний порт в логістичному ланцюжку доставки вантажів / В. В. Баришнікова // Економіка і управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. - 2009. - № 4 (8). - С.15 - 26.
4. Далик В.П. Проблеми розвитку української зовнішньої торгівлі послугами / В.П. Далик, Н.І. Дуляба // Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15–16 квітня 2016 р.). Ч. 3; ред. кол.: М.А. Лендел (гол. ред.) [та ін.]. – Ужгород: ФОП Сабов А.М. – С. 26–29.
5. Дахна І.І. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посібник. За ред. д.е.н.,проф. Дахна І.І. –К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 360 с.
6. Елисеева И.И., Юзбашев М.М. Общая теория статистики: Учебник / Под ред. И.И. Елисеевой. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 656 с.
7. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р. ; за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – 316 с.
8. Журнал «Таймер». Що продає за кордон Одеська область?[Електронний ресурс] - Режим доступу: http://timer-odessa.net/news/chto_prodaet_za_rubej_odesskaya_oblast_645.html

9. Журнал «Таймер». Внешняя торговля Одесской области: Россия на третьем месте, страны ЕС не вошли в пятёрку.[Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://timer-odessa.net>
10. Зовнішня торгівля України: географічна і товарна структура. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://studbooks.net/29838/ekonomika/vne-shnyaya_torgovlya_ukrainy_geograficheskaya_tovarnaya_struktura
11. Зовнішньоекономічна діяльність в Одеській області. [Електронний ресурс] - <http://oblrada.odessa.gov.ua>
12. Іващук О. Т. Економіко-математичне моделювання: Навчальний посібник / За ред. Іващука О. Т. – Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2008. – 704 с.
13. Інститут євроатлантичного співробітництва. "Що змінилося в українській економіці від Угоди про асоціацію – дослідження". [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles>
14. Калюжна Н. Зовнішня торгівля України: методологія дослідження / Н.Калюжна // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — С.16-31.
15. Клименко І.В., к.е.н. Федірко О.А., к.е.н. Ус І.В //Національний інститут стратегічних досліджень. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період. - К.: НІСД, 2011. – 72 с.
16. Ковтун Н.В. Методологічні засади та методика статистичного оцінювання умов зовнішньої торгівлі / Н. Ковтун, В. Бабірад-Лазунін // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2014. - Вип.10. - С. 26-31. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2014_10_7
17. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник / за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.А. Зайця. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2012. – 272 с.
18. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія]. / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 240 с.

19. Козак Ю.Г., Мацкул В.М. Математичне моделювання для економістів: бакалавр – магістр – доктор філософії (PhD). [текст] Навч. посіб. / За редакцією Ю. Г. Козак, В.М. Мацкул. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 252 с.
20. Козак Ю. Г. Основи зовнішньоекономічної діяльності// За ред. Ю. Г. Козака, Sporek Т., Єрмакова О.А Навчальний посібник. Видання 5-те, перероб. та доп. / За.– Київ-Катовіце: Центр учбової літератури, 2016. – 289с.
21. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність. / За ред. Ю.Г. Козака. -Одесса, Астропринт, 2001,- С.200.
22. Козик В.В. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини (2003)/ Козик В.В. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://readbookz.net/pbooks/book-37/ua/chapter-1923/>
23. Кривенко К.Т., Савчук В.С., Беляєв О.О. та ін. Політична економія: Навч. посібник, 2002
24. Крудалова А.Ю., Хаджинов И.В. "Митний вибір України на сучасному етапі економічного розвитку"/ Крудалова А.Ю., Хаджинов И.В. [Електронний ресурс] - Режим доступу: [file:///C:/Users/House/Downloads/1453-2940-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/House/Downloads/1453-2940-1-SM%20(1).pdf)
25. Кулицький С.В. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 23. – С.49–59. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf>.
26. Мех О.А. "Товарная структура внешней торговли Украины как индикатор научно-технологического и инновационного развития экономики" //Наука та наукознавство, 2011, № 3
27. Михайляк І.В. Економічні фактори, що впливають на показники зовнішньої торгівлі країни , 2012/ Михайляк І.В. [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://intrel.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/apmv_2012_1112_11.pdf

28. Міжнародна економіка. Зовнішня торгівля України: географічна і товарна структура. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://universetrade.ru>

29. Навчальні матеріали онлайн. Міжнародні економічні відносини. Структура, види і форми реалізації міжнародних економічних відносин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com>

30. Одесская область в числе отстающих по экспорту в ЕС, - статистика. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://izbirkom.org.ua>.

31. Основні показники соціально-економічного розвитку Одеської області за 2015 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.

32. Основні показники соціально-економічного розвитку Одеської області за 2016 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.

33. Показники торгівлі України з ЄС за 2017 рік. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

34. Система показників моніторингу результативності міжнародної торгівлі. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://pidruchniki.com>

35. Степанов О. М. Стратегічне управління розвитком морського порту/ О. Н. Степанов. - Одеса: Астропринт, 2005. - 324 с.

36. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року. Додаток до рішення обласної ради від 21 грудня 2015 року № 32-VII.

37. Товарооборот Одесской области вырос © 2011-2017, Odessit.ua. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://odessitua.com/news/59965-tovarooborot-odesskoy-oblasti-vyros.html>

38. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД). [Електронний ресурс]-Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_ukzed_2016.htm

39. Український клуб аграрного бізнесу "Основні показники зовнішньої торгівлі України" [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ucab.ua/ua>
40. Форми міжнародної торгівлі. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.megos.org.ua>
41. Футало Т. В. Конкурентоспроможні системи у сфері товарного обігу: механізми формування та розвитку : Дис. д-ра наук: 08.00.03 - 2009.
42. Хасбулатов Р.И. Международная торговля : учебник для бакалавриата и магистратуры / Р. И. Хасбулатов [и др.] ; под ред. Р. И. Хасбулатова. — М. : Издательство Юрайт, 2014. — 489 с.
43. Циналевська, І.А. Відтворювальні механізми реалізації зовнішньоекономічного потенціалу стратегічних ринків України в контексті сталого розвитку. Потенціал сталого розвитку стратегічних ринків України [монографія] [О.І. Лайко, О.В. Нікішина, І.А. Циналевська та ін.], Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014, с. 242-330.
44. Чекмасова І.А. Аналіз зовнішньої торгівлі індексним методом // Международная научная конференция MicroCAD : Секція №23 - Менеджмент, інвестиційні та інноваційні процеси в промисловості та народному господарстві - Вестник НТУ "ХПИ", 2017.
45. Шолойко А.С. Страхование экспортных кредитов как инструмент государственной поддержки экспортной деятельности в Украине / А.С.Шолойко // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы. – 2013. – №8. – С. 96–103.